

KIHNU MAALAMBA ARETUSPROGRAMMI TÄITMISE ANALÜÜS 2025

Käesolev analüüs annab ülevaate kihnu maalamba aretusprogrammiga kinnitatud eesmärkide täitmiseks läbi viidud tegevustest 2025. aastal. Kihnu maalammaste säilitus- ja aretusalseid tegevusi viidi läbi vastavalt Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu (edaspidi ELKL) poolt koostatud aretus-säilitusprogrammile.

ÜLEVAADE ARETUSTEGEVUSEST

Lammaste arv ELKL jõudluskontrollis oli 30.11.2025 seisuga kokku 461 looma 20 karjas, sh 337 utte ja 124 jäära. 01.12.2024 seisuga kuulus ELKL jõudluskontrolli alla 424 looma, nendest 99 jäärad ja 325 uted (tabel 1). Tõuraamatu A ja B osades kokku 270 utte ja 48 jäära. Loomade koguarv on eelmise aastaga võrreldes tõusnud. Jõudluskontrollis olevate karjade arv on muutunud ainult ühe võrra, kuid aasta jooksul on aretajaid, kes on lõpetanud kihnu maalammaste aretamise, aga sama arvu võrra on tulnud ka uusi aretajaid. Teadaolevalt on aretusega lõpetajad kõik oma aretusloomad teistele aretajatele müünud. Aretusega ja lambakasvatuse lõpetamise põhjused on teadmata.

Tabel 1. KML aretuspopulatsioon ELKL jõudluskontrollis 2022-2025.

Aasta	Karjade arv	Uted	Jäärad	Loomi kokku	Tõuraamatu A ja B osas	Eeltõuraamatus		Seisuga
						Arv	Osakaal	
2022	14	256	51	307	207 utte 27 jäära	49 utte 24 jäära	19,1% 47,1%	18.11.2022
2023	21	379	123	502	230 utte 38 jäära	149 utte 85 jäära	39,3% 69,1%	18.11.2023
2024	21	325	99	424	270 utte 48 jäära	52 utte 46 jäära	16% 46,5%	01.12.2024
2025	20	337	124	461	258 utte 43 jäära	75 utte 79 jäära	22,% 63,7%	30.11.2025

Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidus viidi läbi kihnu maalammaste jõudluskontrolli lähtuvalt põllumajandusloomade aretuse seadusest ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EL) 2016/1012. Kihnu maalamba aretus-säilitusprogramm on igale jõudluskontrollis osalevale aretajale baasdokumendiks.

Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu kihnu maalamba populatsiooni aretuses kasutati ainult algpopulatsioonist pärinevaid loomi ja nende järglasi. Kasutatakse haarempaaritusmeetodit. Karjas on lubatud kasutada vabapaarituses ainult ühte jäära kindla ajaperioodi jooksul. Kunstlikku seemendust, sügavkülmutatud spermat ning -embrüoid ei kogutud, kasutatud, töödeldud ega turustatud. Teisi tõugusid ja tõumaterjali importimist kihnu maalamba tõu aretuses ja säilituses ei kasutatud. Loomade elusmüük ja ost toimus peamiselt jõudluskontrollialuste karjades ELKL aretuspopulatsiooni või Kihnu Maalambakasvatajate Seltsi vahel. Kokku müüdi 2025. aastal jõudluskontrollikarjades suguloomana 42 looma, nendest 2 olid jäärad ja 40 uted. Muu müük elusana võis tähendada liikumist ühe ja sama aretaja Pässu kasutajate vahelist liigutamist või müüki kokkuostu. Müük suguloomana võis olla nii jõudluses olevate karjade seas, uute aretajate seas või mitte ELKL liikmetele. Kõik kihnu maalambaga seotud liikumised on toodud välja tabelis 2.

Kokku väljastati 2025. aastal kihnu maalamba tõugu kuuluvate lammaste seas 39 põlvnemistunnistust. Kõikidele aretajatele on programmis Pässu 2.0 oma loomade põlvnemisandmed alati nähtavad. Lisaks on kasutusel tööriist, mis arvutab välja suguluskoefitsiendi, et vältida suguluspaaritust paaritusgruppide moodustamisel. Kontrolliks kasutatakse Wrighti suguluskoefitsiendi valemit.

Tabel 2. Kihnu maalamba tõugu lammaste liikumised Pässu 2.0 andmetel 2025. aastal.

Põhjus/Sugu	Jäär	Utt	Kokku
Hädatapmine	3	5	8
Hukkunud		6	6
Kadunud	2	1	3
Kiskja rünnak		5	5
Lihaks	28	44	72
Looma ostmine		12	12
Muu karjast välja viimine	27	61	88
Muu müük elusana		4	4
Müük suguloomana	2	40	42
Ühest hoonest teise	15	22	37
Kokku	77	200	277

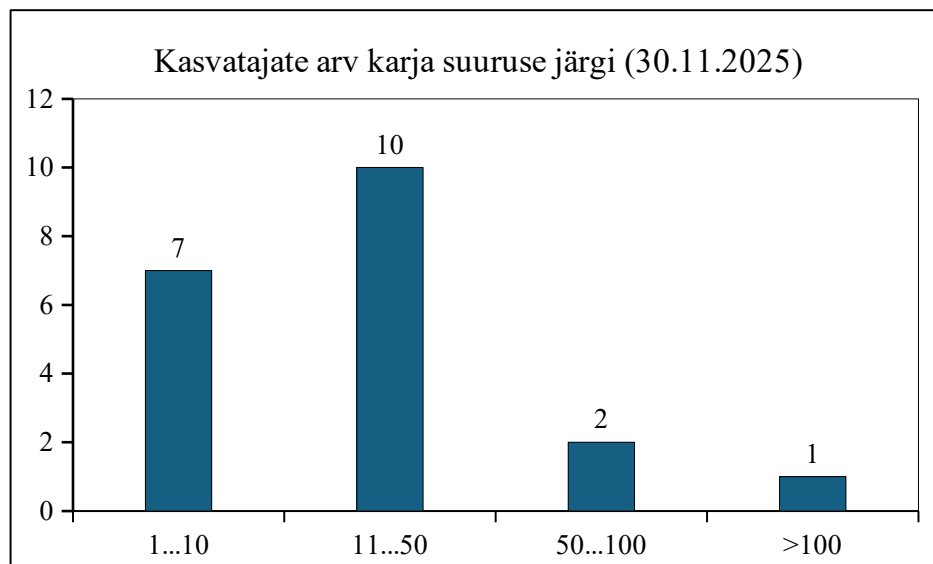
Jõudluskontrolli algandmete kogumiseks kasutati kasvatajate poolt esitatud informatsiooni. Algandmed (paaritusregister ja talleregister) edastati kasvatajate poolt vastavalt kehtivale aretus-säilitusprogrammile ja jõudluskontrolli korrale. Täiendav suhtlemine kasvatajatega toimus e-maili, telefoni ja sotsiaalmeedia suhtlusgruppide teel. Enamus Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liitu kuuluvad kihnu maalamba kasvatajad on koondunud vabaühendusse Kihnu Maalamba Selts, kus aktiivselt vahetatakse infot nii kasvatajate kui ka ELKLiga. Tehakse tihti veebikoosolekuid ning arutatakse aretusküsimustes. Jõudluskontrolli algandmed ja tõuraamatus olevat infot säilitatakse aretuse andmebaasis Pässu 2.0. Andmete säilitamise korraldab ELKL.

2025. aastal hinnati Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu poolt 61 looma. Tõuraamatu A-osasse said hindamistulemuste järgi 54 looma, B-osasse 2 looma. B osasse kantakse hindamisjärgselt loomad, kellel on miinimumpunktide arv kolmes või enamas põhiomaduses. Hindamistulemuste põhjal ei soovitatud aretuses kasutada kolme jäära ja kolme utte. Aretuseks mittesoovitavate tunnuste all mõistetakse sarvede sissekasvamist või miinimum hindamispunkte kõikides põhiomadustes).

Paarituses kasutati kokku 9 jäära. Ülevaade kasutusel olevatest tõujäärdest on avaldatud Kihnu Maalamaba Seltsi kodulehel (<https://kihnulammas.ee/aretus/jaarad/>). Andmete õigsust kontrollib ELKL. Mitme jäära kasutamise korral oli kasvatajal kohustus sisestada igale jäärale oma paaritusrühm ning tagada ühe jäära kasutamine paaritusrühmas. Segapaaritused, ehk mitme jäära samaegne kasutamine ühes paaritusrühmas on kihnu maalamba tõu aretuses keelatud. Sama uttede grupi paarituseks erinevate sugujäärade kasutamisel on nõutud erinevate jäärade kasutamise vahel vabaperiood vähemalt kolm nädalat. Kasvatajate poolt konsulteeriti aktiivselt jäära valikul ja enne jäära paaritusse panekut jäära sobivuse osas, inbriidingu suhtes, erinevate liinide kasutuse mitmekesisuse säilitamise osas ja välimiku kohta Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu aretusspetsialisti ja hindamiskomisjoniga.

Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu jõudluskontrollis olevate lammaste geneetilise hindamise läbiviijaks on Eesti Põllumajandusloomade Jõudluskontrolli AS. Geneetiline hindamine toimub kaks korda aastas vastavalt omavahelisele lepingule: 15. juuli ja 5. oktoober. Andmebaasi kantakse aretusväärtused, mille statistiline usaldusväärsus on vähemalt 50%.

KML jõudluskontrollialuste karjade suurused jõudluskontrollis olevate loomade arvu järgi seisuga 30.11.2025 on välja toodud joonisel 1. Karjad koonduvad üle Eesti. Kõige enim on KML kasvatajaid Harju maakonnas (n=5) ning Saare maakonnas (n=4).

Joonis 1. Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu jõudluskontrollialuste kihnu maalamba tõugu karjade suurused seisuga 30.11.2025.

ELKL eesmärk on panustada KML kui ohustatud tõu säilitamiseks läbi jõudlus- ja põlvnemisandmete regulaarse kogumise. Jõudluskontrolliga korraldatakse andmete kogumine, salvestamine, säilitamine ja analüüsimine loomade geneetilise väärtuse hindamiseks ning aretusvalikute tegemiseks.

KML lammaste kohta kogutud andmete alusel saab arvutada suhtelist aretusväärtust viljakusele KML tõu sees (SAVV) ja võrdluses teiste tõugudega (SAVVY). KML aretus ELKL juures on kestnud liiga lühikest aega, seepärast ei võimalda andmehulk arvutada statistiliselt usaldusväärseid suhtelisi aretusväärtusi KML aretuspopulatsiooni sees. Võrreldes teiste tõugudega on statistiliselt usaldusväärne aretusväärtus arvatud viiele KML tõugu lambale, kes olid elus inventuuri kuupäeval, 1. detsembril 2025. Kaks utte: EE0004998433, omanik Võsarüütliid MTÜ, SAVVY 109, usaldusväärsus 50% ja EE0004577645, Teele, omanik Hallivilla OÜ SAVVY 136, usaldusväärsus 51%, annavad keskmisest suurema tõenäosusega oma viljakuse head omadused edasi ka järglastele.

Suhtelise aretusväärtuse arvutamine on oluline, kuna aitab monitoorida, kuidas põlistõule iseloomulik omadus - kõrge viljakus KML aretuspopulatsioonis säilib ja põlvest põlve edasi

kandub. Siiski tuleb nentida, et 50% usaldusväärsus on suhteliselt madal, et olla aretusvalikute tegemise peamine alus. Jätkame andmete kogumisega, et anda KML aretajatele täiendavat tööriista aretusvalikute tegemisel.

Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu poolt läbiviidava jõudluskontrolli eesmärgiks on tõu säilitamine, jõudluskontrollis olevate lammaste jõudlus- ja põlvnemisandmete regulaarne kogumine, salvestamine, säilitamine ja analüüsimine loomade geneetilise väärtuse hindamiseks ning aretusvalikute tegemiseks ning tõu aretuse ja säilitamise eesmärkide täitmine.

Peamisteks aretuseesmärkideks oli 2025. aastal endiselt kihnu maalamba genofondi säilitamine ja populatsiooni suurendamine ning kihnu maalamba tõu aborigeensete omaduste maksimaalne väärtustamine ja säilitamine. Eesmärkide saavutamiseks viidi läbi järgmisi tegevusi:

1. Kihnu maalammaste tõuraamatu pidamine, jõudluskontrolli läbiviimine, aretusprogrammi täitmine ja tõutunnistuste väljastamine;
2. Tõutunnustega loomade säilitamine ja paljundamine, sh põhikarja uttede ja jäärade hindamine ning loomade valik tõuomaduste säilitamiseks;
3. Paarituseks sobilike jäärade valik põlvnemise, välimiku hindamise ja järglaste omaduste järgi ning geneetilise mitmekesisuse säilitamine läbi erinevate jääraliinide kasutamise;
4. Koostöö kasvatajate, teiste aretusorganisatsioonide ja asjakohaste ühingute, seltsingute ning teadus- ja ametiasutustega.

Aretusmeetodina kasutati puhasaretust ning jälgiti tõule omaste tunnuste pärandumist (nimetatud tunnused on kirjeldatud aretusprogrammis). Paaride valikul jälgiti, et järglaste inbriidingukoefitsient ei ületaks 12,5%.

Kihnu maalammaste ohustatud tõuna vajab jälgimist kogu populatsiooni näol. Populatsioon on aga säilimisvõimeline eeldusel, et aretuses kasutatakse jätkuvalt piisavalt geneetilist mitmekesisust ning välditakse kitsaste suguliinide korduvat kasutamist. Kihnu maalamba tõug on hetkel geneetiliselt heas seisus ja selle säilitamine on realistlik, kui jätkata teadliku aretustööga.